

БЕЛАРУСКАЯ КРЫНІЦА

BIELARUSKAJA KRYNICA

Palityčnaja, hramadzkaja i litaraturnaja hazeta.

Adras Redakcyi i Administracyi:
WILNIA, ZAWALNAJA 1-1 (Wilno, Zawalna 1-1).
Redakcyja adžyniena ad 9 hadz. ran. da 4-aj uwieč.

HAZETA WYCHODZIĆ RAZ U TYDZIEŃ.

Koŭsty wydawańnia pakrywajuć składki.
Składka u hod 4 zał. na paŭhoda — 2 zał.,
na 3 miesiacy — 1 zał.

Paśla Zaduškaŭ

Roznyja chryścijanskija ŭiaty, asabliwa wialikija, jak Kalady, Wialikdzień, Siomucha i inš., majuć u sabie niejki asabliwy žyćciowy čar i situ. Jany čaławieka padnosiać duchowa, uzmacniajuć, pašyrajuć jaho kruhazor i pahlyblajuć jaho žyćcio. Światy hetyja adrywajuć čaławieka ad štodziennaha šeraha žyćcia i padymajuć jaho da žyćcia lepšaha, idealnaha. Niešta padobnae pierażywajem i na Zaduški, z tej tolki rožnicaj, što ŭ hety dzień z asabliwaj siłaj stanovicca prad nami problema zahrobnaha žyćcia, problema isnawańnia tych, što ad nas adyšli, problema bytu ducha.

Zaduški, u paraŭnańni z inšymi chryścijanskimi abrađami i ŭiatami, sapraŭdy majuć inšy, asabliwy charakter. Zaduški — heta čas adwiedzin žywych, isnujućych na hetaj ziamli, da pamioršych, jakija ad nas adyšli ŭ wiečnaść, u krainu duchowa bytawañnia. Čhto ŭ hety dzień nia bywaje na wilenskich mohilkach, asabliwa na Rossach, toj sapraŭdy šmat tracić. Toje ŭsio, što tam u hety dzień dziejecca, hodnym jość uwahi i zdolnym wyklikać u čaławieka šmat wartasnych dumak i razwažańniaŭ.

Zwyčaj adwiedzinaŭ pamioršych žywym ŭ Wilni na Zaduški z kožnym hodam razwiwajecca, karanicca i nabiraje što raz boľš pawahi i dastoŭnaści. Sioletni wyhlad Rossaŭ i ruch na ich u hety dzień, asabliwa-ž u wiečary, wyrazna ab hetym hawora. Piać silnych reflektaraŭ aświačali front Rossaŭ, mahily, prynamsi ŭwiečejšyja z ich, abo asob, ab jakich historyja nie zabyłasia, jak na starych Rossach, tak i na nowych — byli aświečany świečkam i lampami i prybranyja kraskami. Nad mahilami zasłužanych dla hramadzianstwa asob ražlahalisia pieśni i stajali hanarowyja straży, zložanyja pierawažna z arhanizacyjaŭ moładzi. Nad mnohimi mahilami widnielisia pachilenyja asoby z malitwaj na wusnach i z ślaźmi na wačach, jak-by aniamieŭšyja ad ždziuŭleńnia, čamu hen nija darahija im asoby, što spačy wajuć u syroj ziamli, pakinuli ich, kudy adyšli, jaki los ich?

A woś nadyjšla i šostaja hadzina wiečara, čas bielarskaj zborni. Na mahile Kazimiera Swajaka, na Litarackaj Horcy, chutka sabralisia Bielarusy, sabralisia badaj punktualna. Pad kiraŭnictwam inž. A. Klimowiča chor strojna pajaŭ „Boža, što kališ narody“, „O Boža, Spasie naš“, „Rasstaŭsia z nami ty nawieki“. Na strojnyja tony bielarskaj pieśni sabrałasia wialikaja hramada pastaroŭnych ludziej. „To Białorusini nad moglią swego poety“ — byli čutny hałasy z nataŭpu. Mahila-ž hetaha paeta, razam z mahilaj jahonaha brata — Albina Stepowiča, bielarskaha dziejača, była prybranaja kraskami i aświečana mnostwam świečakaŭ i lampackaŭ.

Adwiedaŭšy Swajaka, usie prysutnyja bielarusy, z Litarackaj Horcy pakirawalisia na mahilu staroha bielarskaha piśmieńnika Jadwihina Š. (Antona Lawickaha). Mahila jaho znachodzicca niedaloka ad uwachodu na Rossy, tuż pry darožcy. Jak tolki, prabraŭšysia z trudom praz wializarnuju taŭpu ludziej, Bielarusy apynulisia na mahile swajho piśmieńnika, i tut strojna palilasia bielaru-

ska pieśnia. Sioleta byŭ taki paradak, što ŭwachodnyja na Rossy dźwiery byli wychodnymi. Woś-ža ludzi, jakija jak plaŭ plyli, začarawanyja bielarskaj pieśniaj, prabawali zatrymacca, kab boľš pasłuchać, ale chwalaj narodu byli špichanyja dalej, da wychadu. Mnohim udawalaŭsia wymknucca na staranu, prytulicca dzie da jakoha kryža i takim čynam stwaryć sabie mahčymaść daŭšej pasłuchać bielarskaj pieśni.

Hetak wyhladali sioletnija bielarskija adwiedziny na Rossach na Zaduški. Jany nasunuli nam nastupnyja dumki.

Dahetul nad mahilaj Jadwihina Š. niamsa pamiatnika. Staic tolki napałowu sparachnieŭšy dzie-rawiany kryž, Woś-ža kidajem dumku, kab u budućym hodzie nad hetaj mahilaj pastawić pamiatnik i paświačeńnie jaho prytarnawać da wiasny, kali budzie arhanizawana bielarskaja pilihrymka ŭ Kalwaryju, kab na hetaj uračystaści mahli być prysutnymi bielarskija sialanskija masy.

Świečki i lampy, staŭlanyja na mahile Swajaka, mała aświačajuć pamiatnik i da jaho treba nachilacca, kab pračytać nadpis na im. Na budućy hod treba pryładzić na jakim žaleznym šaście wisiačyja lampy.

Bielarusy nia pamiatujuć ab adnej mahile na Rossach, jakaja wartaj jość bielarskaj pamiaći. Heta jość mahila Tekli Stanišeŭščynki, idejnej bielarskaj wučycielki, jakaja za časou niamieckaj akupacyi z poŭnaj samaachwiarnašciaj pracawała ŭ bielarskaj škole ŭ Horadni, dzie ad nadmiernaj pracy — ŭ duža da taho ciažkich warunkach, — zachwaleła na suchoty i pamiorla ŭ Wilni ŭ 1919 h. ŭ traŭni miesiacy.

Treba bywać nia tolki na Rossach, ale tak-ža i na inšych wilenskich mohilkach, dzie jość pachawanaja zasłužanaja bielarusy. Na mohilkach, naprykład, Bernardynskich spačy waje trahična zhinuŭšy adzin z starejšych bielarskich adradžencaŭ ks. Franuk Ramejka.

Warta prypaminać nam i adšukawać niaznanyja mahily pačynalnikaŭ bielarskaha ruchu i dalejšych baracbitoŭ i pracuŭnikaŭ našych i takim ci inšym čynam na Zaduški adświežać ich u pamiaći narodu i kali jašče heta mahčyma — zabiašpiečwać ich mahily ad akančalnaha žniščeńnia. Hetkimi, naprykład, jość mahily: prof. ŭśiašč. Babroŭskaha ŭ šerašewie, ks. Mahnušeŭskaha ŭ Krošynie, Fr. Bahušewiča ŭ Župranach, ks. Lisoŭskaha ŭ Kleščelach, ks. Jakucia ŭ Šarkaŭščynie i inš.

Urešcie, adklikajemsia da bielarskaha hramadzianstwa, kab jano ŭsimi mahčymymi jamu sposabami popularyzawała zwyčaj Zaduškaŭ pa našych sialanskich mahilnikach i kab usie Bielarusy, a ŭ ich liku i našy sialanie, na nadmahilnych pamiatnikach rabili bielarskija nadpisy. Hetaje apošniaje jość wielmi wažnaj sprawa. Treba nam pamiatawać, što mahilnyja pamiatniki i ich nadpisy — heta ŭświedki historyi.

Бацькі Беларусы! Вучэце сваіх дзетак беларускае іраматы!
Даматайцеся роднае беларускае школы!

З царкоўнага пагосту

Гэты мэморыял беларускія культурна-асьветныя арганізацыі Т-ва Беларускае Школы і Беларускага Інстытуту Гаспадаркі і Культуры надавочы падалі духоўным уладам Праваслаўнае Царквы ў Польшчы.

Рэд. „Б. Кр.“

Яю Блажэнству, Блажэннейшаму Мітрапаліту Варшаўскаму і ўсяе Праваслаўнае Царквы ў Польшчы.

КОПИ — Высокапрэасьвяшчэннаму Феодосію, Архіепіскапу Віленскаму і Лідзскаму, Высокапрэасьвяшчэннаму Александру, Архіепіскапу Пінскаму і Палескаму, Прэасьвяшчэннаму Антонію, Кіруючаму Яніскапу Горадзенскае Епархіі.

Мэморыял

Аб'яднаныя для спраў школьнае і пазашкольнае асьветы Т-ва Беларускае Школы і Беларускага Інстытуту Гаспадаркі і Культуры ў Вільні — гэтыя дзьве найстарэйшыя і найвялікшыя беларускія культурна-асьветныя арганізацыі на сучасным паседжаньні сваім 24 гэтага кастрычніка пастанавілі звярнуць увагу Вашага Блажэнства і Епархіяльных Архіерэяў на ненармальнае палажэньне, якое стварылася адносна навучаньня ў школах Закону Божага дзяцей-беларусаў праваслаўнага веравызнаньня і царкоўна-асьветнае працы духавенства ў прыходах з беларускім насяленьнем.

Пад той час, як законамі Польскае Рэспублікі гарантуецца навучаньне рэлігіі ў матчынай мове дзяцей, духавенства епархіяў з беларускім насяленьнем пачынае на лекцыях Закону Божага, замест языка беларускага і царкоўна-славянскага, усё больш і больш карыстацца языком польскім, мала зразумелым і чужым для дзяцей. Мы, беларусы, ня маем ніводнага распараджэньня Вашага Блажэнства, у якім выразна і катэгарычна было-бы запрапанавана духавенству ўсіх беларускіх епархіяў перайсьці з расейскага языка, якім яно карысталася дасюль, на язык беларускі, як родны і адзіны зразумелы язык дзяцей беларусаў. Толькі пры ўжываньні роднага языка дзяцей царкоўна-рэлігійнае ўзгадаваньне іх як у школе, так і пазашколаю будзе йсьці нармальным шляхам. Інакш законавучыцель ніколі нічога не навучыць сваіх вучняў, ніколі ня зможа прагаварыць да душы, да сэрца дзяцей і ня будзе мець на іх ніякага ўплыву, калі ня выкліча проста недаверра і яўнай варожасьці. Якія будуць вынікі такога „ўзгадаваньня“ для жыцьця царкоўнага і грамадзкага — хіба ня трэба тлумачыць. Нам ведама, што некаторыя сьвяшчэньнікі самі ўжо перайшлі на беларускі язык пры выкладаньні Закону Божага ў школах, але трэба, каб ужываньне беларускага і царкоўна-славянскага языкоў у школе стала законам абавязковым для ўсіх а.а. законавучыцеляў і ў-ва ўсіх школах, дзе ёсьць дзеці беларусаў праваслаўнага веравызнаньня. З другога боку, трэба, каб пры навучаньні Закону Божага ў школах а.а. законавучыцелі давалі дзецям для карыстаньня выключна беларускія падручнікі, якіх цяпер ёсьць ужо чатыры, у апрацоўцы кандыдата багаслоўя Сяргея Паўловіча, іменна:

1) Першая навука Закону Божага з беларуска-славянскім букваром,

2) Праваслаўны Малітваслоў на беларускай і царк.-славянскай мове,

3) Сьвяшчэнная Гісторыя Старога Завету і

4) Сьвяшчэнная Гісторыя Новага Завету.

Усе гэтыя падручнікі, за выняткам 3, прагледжаны Віленскай „Камісіяй па разгляду беларускіх падручнікаў Закону Божага“ і ўсе маюць багаслаўленьне Вашага Блажэнства.

Што датыча царкоўна-асьветнае працы духавенства ў беларускіх прыходах, дык яна таксама шмат траціць на сваіх уплывах на народ, дзякуючы ўжываньню не найбольш зразумелай і роднай беларускай мовы, а чужой і малазразумелай польскай, так-жа расейскай мовы. Толькі вельмі нямногія сьвяшчэньнікі, дзякуючы нявыразнаму становішчу Вышэйшае Царкоўнае Улады, карыстаюцца падчас пропаведзі ў царкве і пры другіх выпадках моваю беларускаю. Яны вельмі папулярны ў народзе і карыстаюцца яго даверрам і папашанам. А гэта ёсьць першая запарака таго, што наступленьні сьвяшчэньніка западуць у сэрцы слухачоў і зробіць на іх належны ўплыў. Наколькі-ж патрэбны такія ўплывы Царквы, паказвае ўсё растуцае няверра, індэферэнтызм, распушта, зьдзічэньне і дэморалізацыя на вёсцы.

На падставе ўсяго вышэйпадканага, Т-ва Беларускае Школы і Беларускага Інстытуту Гаспадаркі і Культуры ў Вільні маюць гонар ветліва прасіць Вашае Блажэнства аб выданьні наступных распараджэньняў падуладнаму духавенству і адміністрацыйным органам беларускіх епархіяў:

1) разьясьніць духавенству, што пад „матчынай“ мовай, аб якой шмат разоў гаварылася ў распараджэньнях Царкоўнае Улады, датычаць выкладаньня Закону Божага ў пачаткавых школах, трэба разумець — адносна да мясцовасьцяў з беларускім насяленьнем — язык беларускі;

2) уперад у школах з беларускімі дзяцьмі праваслаўнага веравызнаньня карыстацца на лекцыях Закону Божага і пры другіх выпадках толькі языком беларускім і падобным пры навучаньні малітваў і багаслужэньня языком царкоўна-славянскім;

3) у паразуменьні з Міністэрствам Асьветы і Веравызнаньняў, узяўшы якнайхутэй ў якасьці школьных падручнікаў ці навуковых пасобнікаў памянёныя вышэй чатыры кніжкі па Закону Божаму;

4) выдаць загад адпаведным царкоўным уладам распачаць падгатаваўчую працу дзеля выданьня ў бліжэйшых гадох патрэбных дзеля далейшага навучаньня асноваў праваслаўнае веры і навукул дзеля пашырэньня духоўнае асьветы пад-

ручнікаў, якто: катахізіс, багаслужэнне ў царкоўна-славянскай мове, гісторыя сусветнае і беларускае праваслаўнае царквы, пераклад Евангелля на беларускую мову і др. кніжкі для духоўнае асветы беларусаў;

5) падобна да таго, як было выдаваць Вашым Блажэнствам распараджэнне аб ужыванні ў царкоўных пропаведзях польскае мовы там, дзе гэтага жадаюць пэўныя групы палякоў праваслаўнага веравызнання, даць безадкладна загад аб выключным ужыванні беларускае мовы ў пропаведзях усюды, дзе прыходзіць складаюцца пераважна, тым болей выключна з беларусаў;

6) каб забяспечыць сапраўднае і шчырае выкананне ўсяго патрэбнага для нормалізацыі беларускага царкоўнага жыцця, згодна з даўнымі і справядлівымі жаданнямі беларускага народу, —

а) зрабіць пэўныя персанальныя змены ў царкоўна-адміністрацыйным апарце ўсіх беларускіх епархіяў, назначыўшы і назначаючы на вышэйшыя і кіруючыя пасты і ў высковыя прыходы толькі беларусаў, разумеюцца, з адпаведнымі кваліфікацыямі, спыняючы ў гэтым адношэнні дасюльшую практыку, якая выклікала і выклікае незадавальненне ў масах беларускага народу і грамадзянства;

б) забяспечыць адпаведнымі распараджэннямі шырокі ўдзел прадстаўнікоў беларускага праваслаўнага народу на штогадовых епархіяльных зездах духавенства і міран і

в) загадаць Кансісторыям і духавенству, побач дзяржаўнае мовы, карыстацца і беларускаю моваю ўнутранай карэспандэнцыі, дзелаводстве і др. падобных выпадках;

7) дзеля пашырэння духоўнае асветы ў масах беларускага народу, дзеля аб'яднання на царкоўным пагосце беларускага праваслаўнага духавенства і дзеля абароны нашай веры праваслаўнай ад усіх яе вонкавых і нутраных ворагаў — асыгнаваць, штогод, з Сынадальных сум пэўныя крэдыты на выдаванне ў Вільні сталага беларускае царкоўна-грамадскага часопісу — месячніка, з асобнымі дадаткамі — лістоўкамі для народу.

БЕЛАРУСЫ! Прывітаеце ахвяры на фонд беларускай асветы! — Пашырайце беларускае друкаванае слова!

З БЕЛАРУСКАГА ЖЫЦЦЯ

З дзейнасці В.Н.А. У нядзелю 1 г. м. адбылося чарговае паседжанне Прэзідыюму Ц. К. Беларускага Народнага Аб'яднання, на якім разгледжаны заявы кандыдатаў аб уступленні ў рады Б. Н. А., атрыманыя ў перыядзе да 30.X. Прэзідыюм Ц.К.—БНА гэтых кандыдатаў паставіў улісаць у лік сяброў арганізацыі і выдаць ім арганізацыйныя білеты. Пры гэтым абгаворвана справа арганізацыі сэкцыі прапаганды БНА.

Гурток БНА ў Вільні. Надвочны вільскі сябры БНА ў паразуменні з цэнтрам сваёй арганізацыі заснавалі ў Вільні гурток БНА. Камітэт гуртка выбраны ў такім складзе: магістр Я. Шутовіч — старшыня, Б. Мардас — скарбнік, студ. Ад. Дасюкевіч — сакратар.

У Т-ве Прыяцеляў Беларусавды пры УСВ. 8.XI. у VI залі галоўнага ўніверсітэцкага будынку адбудзецца чарговая зборка Т-ва, на каторай мгр. Х. Ільшэвіч прачытае найнавейшыя свае літаратурныя творы. Пачатак у 17 гадз. Уваход вольны.

Касцёл сьв. Ганны ў Вільні для беларусаў-каталікоў. Надвочны Беларуская Каталіцкая Акцыя звярнулася да Вільскага Арцыбіскупа Р. Ялбжыкоўскага з просьбай вызначыць адзін з касцёлаў у Вільні для духоўных патрэб вільскіх беларусаў-каталікоў. Арцыепіскуп да просьбы Бел. Кат. Акцыі аднёсся прыхільна і вызначыў для беларусаў касцёл сьв. Ганны.

Выяшчэнне

У Рэдакцыю „Бел. Крыніцы“.

Просім змясціць у найбліжэйшым нумары наступнае:

Школьны Сакратарыят Беларускага Інстытуту Гаспадаркі і Культуры і Т-ва Беларускай Школы, у сувязі з заклікам „Новага Шляху“ з дня 30 кастрычніка сёл. № 6 (21) аб збіранні — падчас складання дэкларацыяў на беларускую школу — ахвяраў на фонд Беларускага незалежнага студэнта — падае да агульнага ведама, што побач з падпісваннем школьных дэкларацыяў, ня могуць быць збіраны ніякія грашовыя ахвяры і што да такога закліку збірання ахвяраў Школьны Сакратарыят БІГІК і ТВШ нікога не ўважаў.

Просім іншыя беларускія газеты і часопісы гэта самае перадрукаваць.

Школьны Сакратарыят.
Вільня, дн. 5 лістапада 1936 г.

Da robotnikaў.

Сіюлета 15-га жніўня прыпадлі 30-га ўгодкі г. зв. „Крыўавая Сіерада“, г. зн. 30-га ўгодкі масавага і агульнага выступлення польскіх сацыялістаў, у 1906 г., супраць расейскае царскае ўлады за сацыялізмі і нацыяналізмі правы польскіх працоўных масаў. З гэтага прычыны PPS ладзіла адпаведныя ўрачыстыя святкаванні.

4.X адбылося такога святкавання і ў Вільні. Я, беларус, „beenawiec“, як работнік, цікавіўся ім і хадзіў на гэта папесаўскае святкаванне. І воў сядзіць між прысутнымі ў часіе дэкларацыяў чуў між іншым такі сказ: „Ех, каб мienie пуцілі на сцену, вот я ім сказаў бы: „Niema ścisła, niema doli...“—Hawaryu heta starejšy čalawiek, zdajecca, harbar. Skaz jahony świedčyū, biazumoūna, ab tym, što ślarod robotnikaū m. Wilni, užo nia tolki raźwita nacyjanalnaja świedamaś, ale što joś užo cłaha da swajej biełaruskaj litaratury, da swajho pryhožaha biełaruskaha słowa, jakoha radasna śłuchaū-by sa sceny i jakoje, nawat, sam-by deklamawaū.“

Пішучы аб гэтым, нia думаю вымахаць ад PPS, каб яна ў слабіе на акадэміях ці іншых сабраўніках уводзіла біларускі язык і біел. дэкларацыі, а чацу зварнуць увагу работнікам біларусам, каторыя нia належаць жаўце да біларускіх арганізацыяў, што жоś у нас, біларусаў, сваја біларуская палітычная арганізацыя: „Біларускае Народнае Аб'яднанне“, прahрама каторaje шырока, радыкальна і што кала гэтае імянна арганізавані треба hurtawacca біларускім работнікам. У радох Біларускага Народнага Аб'яднання, ці як коратка кажуць у БНА, зможам мыналезна працаваць і змахацца за сваје нацыяналізмі і сацыялізмі правы. БНА ладзіць так-жа адпаведныя сабраўні і влечары. У БНА адświatкуjem так-жа сваје работніцкія і народна-біларускія światy, dzie pačujem swaje біларускія дэкларацыі, dy i sami budziem mahčy deklamawać i hawaryć.

Воў сіюлета, напрыклад, прыпадаў 20-га ўгодкі śmierci ślounaje біларускае паetki rewolucyjnerki Ciotki, katoraja kałiś zaўзіята працавала ў Вільні ślarod robotnikaū i horača baranila našych prawou. Hetyja ўhodki ў pamieć Ciotki treba naležna ўśnawać. Зможам-жа гэта зрабіць тady, kałi budziem sarhanizawanyja ў swajej біларускай арганізацыі. Арганізацыю hetuju, jak užo bylo skazano, majem, treba tolki, каб арганізацыя гэта — БНА — ачaplала nia tolki шырокaja śialanskaja масы, ale i масы работніцкія. Bo woś što ab работніцкіх справach skazano ў прahramie БНА:

„Isnujučyja na biełaruskich zlemach śłachi znośinaū (čyhunki i inš.) fabryki z fabryčnymi pryładami, hramadzkija budynki i uśio toje, što maje hramadzkae značeńnie, tak jak i ziamla i uśle pryrodnyja bahaćci žaūlajucca ūłasnaściaj Біларускага Народу.“

Фабрычна-прамысловаяе жыццё і ўслакае прадпрыемства агулам можа быць дзяржаўнае, hramadzka kolektyўнае, a tak-жа i prywatna-ŭłasnickaje, zaležna ad warunkau, mahčymaścieū i patrebaū.

Як у прамыśle дзяржаўным, kolektyўным, tak i prywatna-ŭłasnickim isnujuć fabryčna-robotnickija kamitety, z prawam učasća ich u nahladzie za produkcijaj i dochodam.

БНА для фабрычных работнікаў стаіць за:

a) права страйку, як абарону ад вызыскаў, і права праф-сајузаў,

b) kolektyўныja ўмовы, dzieła zabieśpiečeńnia lepšaj apłaty,

c) zabaronu načnoj pracy (wyniatk tam, dzie hetaha wymahajuć techničnyje abo hramadzkija patreby),

d) zabaronu pracy dla žančyny, škodnaj jejnamu zdaroūju,

e) zabaronu pracy dzieciam u fabrykach, škodnaj ich wleku,

f) niadzielny adpačynak.

БНА за праўнују апеку над працоўнымі на зямлі, u fabrykach i nad chatniaj służbaj — адумысловым ustawadaўstwam.

БНА бароніць усіе дасілеўніја сацыялізміа здобыць работнікаў, jak čas pracy, abiaśpiečeńnie na starość i inš., a tak-жа zmahaecca za ich paśyrefinie i dalejšaje raźwicie.

Дык, braty robotniki, zapiswajmasia ў БНА, dawoli блукacca pa чуўных арганізацыях, para ўжо даўно масава працаваць на swajej біларускай ніwie.

Rabotnik Beenawiec.

КУПЛЯЙЦЕ адзіны ў нас беларускі літаратурна-навуковы кварталны часопіс

„КАЛОСЬСЯ“

у якім змяшчаюцца творы перадавых беларускіх паэтаў і пісьменьнікаў.

Складна на „Калосьсе“: у год — 2 в. на паўгода — 1 в., на асобную кніжку — 50 гр.

Адрас рэдакцыі і адміністрацыі „КАЛОСЬСЯ“:

Вільня, Завальная вул. № 1—2.

Др. Ст. Грынкевіч.

У братоў украінцаў.

„САМООСВІТА“

Адлюстраванне асветнае акцыі ў Галічыне было-б няпоўнае, калі-б не ўспамінуць аб „Самоосвіце“. Характар, спосаб працы, сфера дзейнасці, мэтодыка — ўсім гэтым „Самоосвіта“ ідыходзіць ад „Ріднае Школы“ і „Просвіты“. Працуе яна ўсяго некалькі гадоў. Першая кніжачка „Самоосвіты“ пабачыла сьвет у 1932 г. Рэгулярна кожны месяц падпішчык дастае адну кніжку, цяпер іх нарахоўваецца 73. Рэдагуе рэдакцыйная калегія, якая апрацоўвае агульны плян, падбірае аўтараў, сьлядзіць за правільнасцю ідэалёгічнае лініі выдавецтва. Лінія гэная даволі блізка да ідэалёгіі радыкалаў і іхняга органу „Громадскі Голос“ і паводле слоў нашага інфарматара др. М. Стахіва, можна было б яе назваць народна-дэмакратычна-паступоваю. „Самоосвіта“ — таварыства коопэратыўнае, пасылае свае выданні толькі тым, хто прысылае падпіску. Пільны чытач дастае яшчэ асобныя прэміі кніжкамі з цыклію „найпрыгажэйшыя апавесці“.

Аснаўная розніца іх з іншымі падобнымі выданнямі ў тым, што цэласць выйшаўшых дагэтуль кніжак мае ўяўляць сабой, свайго роду, агульную энцыклёпэдыю. Датаго-ж дасюльшняя праца зьяўляецца як-бы падгатоўкай да будучага курсу ў такой самай форме, які мецце характар сваёроднага народнага ўніверсітэту. „Самоосвіта“ імкнецца даць адказ на ўсе пытанні, якія зьяўляюцца перад адзінкаю з масы. Першая кніжка гаварыла аб тым, як чытаць кніжку. Чым далей,

7)

тым больш глыбока распрацоўваюцца тэмы са ўсіх галінаў жыцця. Мэтодыка ў адносінах да чытача — не напалохаць яго тым, што ён нічога не разумее, наадварот, супрацоўнічаць з ім, вясці яго што раз вышэй. Выводзі ад чытача, які бярэ ў рукі першую кніжку, невялікія — каб умеў прачытаць напісанае, значыцца, курс некалькіх клясаў пачаткавае школы.

Разглядаючы сяньня ўжо надрукованыя кніжкі, можна правесці такі паміж імі падзел:

I. Навука грамадскага ўзгадавання	4 кніж.
II. Сусветная гісторыя	12 „
III. Гісторыя сусветнай вайны	2 „
IV. Гісторыя украінскае рэвалюцыі	5 „
V. Гісторыя рэвалюцыі ў Расеі	3 „
VI. Гісторыя украінскага народу	5 „
VII. Палітычна-грамадскія навукі	5 „
VIII. Эканомія	8 „
IX. Аб зямлі	5 „
X. Аб жыцці	4 „
XI. Астраномія	1 „
XII. Геомэтрыя	1 „
XIII. Аб жывёлах	3 „
XIV. Аб чалавеку	2 „
XV. Хімія	2 „
XVI. Фізыка	5 „
XVII. Аграномія (Земляробства)	1 „
XVIII. Матэматыка	1 „
XIX. Украінская літаратура	1 „
XX. Гісторыя навукі	2 „

У I адзеле — грамадска-ўзгадавальным — бачым адну кніжку „Слова да маладых людзей — аб здаровым целе і здаровай душы, аб любові да ідэалах жыцця“. Сам назой кніжкі паказывае на ейны змест. У гэным самым адзеле знаходзіцца іншая кніжка з назоваю: „Культурны чалавек“. Гаворыцца ў гэнай кніж-

цы аб суадносінах паміж людзьмі рознага веку, аб тым, як трымацца ў гэтых, на вуліцы як і дзе апрацоўваць, аб чысьціні цела, аб працы дзеля грамадзянства і г. д. Шмат чаго з паддзёных разважанняў, радаў ведае кожны чалавек ад бацькоў, ад таварышоў, ад настаўніка ў школе. Усяго-ж гэтага аднак не аднаму прыходзіцца вучыцца праз цэлае жыццё. І нічога такога, здаецца, важнага ў вонкавай культуры! А як інакш жыве хача-б моладзь, калі над ёю нехта папрацаваў, пашырыў ейныя кругавіды! Як прыгожа такая моладзь умеє на т гуляць. Як далёка яна ад грубых жартаў, лаянкаў, п'янага рогату і дзікіх бойкаў тае моладзі, у якое не зьяўляецца нават пытаньне аб культурнасьці ці ня культурнасьці ейных формаў жыцця. З гэных няважных быццам мэнтаў складаецца жыццё. Такія маркаваны зусім не „панскія“, як мо нехта казаў-бы. Ягга ў сучасных Саветах павадыры партыі і дзяржавы зразумелі вартасць і значэньне вонкавае культуры і загадываюць правесці поўную праверку ранейшых паглядаў і адносінаў у нізях партыі.

На гісторыю, як бачым з колькасці аддзелаў і кніжак, робіць рэдакцыя „Самоосвіты“ вялікі націск. Кожны ўзгадаваўца вельмі добра разумее, што толькі на аснове дзі мінуўшых падзеяў чалавек умець мець добра ўявіць сваю эпоху і сваё ў ёй месца. Дык ня будзем дзівіцца, што на 73 усіх кніжак — прысьвечана гісторыі 27, ці інакш кажучы 37 проц.

Аўтары пішучы аб гісторыі не паводле старых шаблёнаў. Не расказваюць, што нейкі князь пабіў нейкага караля, ажаніўся ды памёр ў такім і такім годзе. Такая гісторыя вельмі мала вартасная. Яна скучная, далёкая, чужая. Гісторыя ў „Самоосвіце“ жывая, мо яна крыху тэн-

Da ludziej dobrej woli.

Hety zaklik Bielaruskaj Katalickaj Akcyi, apublikowany Źžo Ź „Chryscijanskaj Dumcy,” dzieła Źyrejšaha apawiaščeńnia jaho całkom pieradrukoŹwajem.

Red. „Biel. Krynicy.”

U Dzišnienskim pawiecie i Ź čašci PastaŹškaha i BraslaŹškaha, z pryčyny niabywaŹaj letniaj haračyni, wialikija nieŹradžai. A dzieła hetaha wialikaja tam biada Źžo ciapier i pahroza hoŹadu zimoj i asabliwa wiasnoj.

Takoje-ž samaje stwarylasia ciažkoje paŹažeenie i Ź mnohich miascoch Palešsia.

Nasielnictwa hetych ziamiel samatužna prystupila Źžo da baračby z hoŹadam. Źžo paŹstali hminnyja kamitety, kab arhanizawač padmohu patrabujučym.

Hetym zaklikajem ludziej dobrej woli pryčynicca da pomačy zahrožanym hoŹadam swaim bližnim pawodle taho, dzie, jak i čym chto moža.

Adklikajemsia tak-ža da Źsiej bielaruskaj presy, kab i jana pajšla nasustreč niaščašciu našych bratoŹ.

Urad Biel. Kat. Akcyi.

Wilnia, 30.X.1936.

U LitoŹcaŹ

Sud za slova „Vilniaus Kraštas”, a papolsku „Wileńszczyzna”.

9 kastryčnika sioleta Wilenski Haradzki Sud razhladaŹ sprawu redaktara litoŹškaha žurnalu „Lietuviškas Baras” (LitoŹski Zahon) M. Kražlysa, jak winawacišla Ź tym, što Ź swaim žurnale ŹžyŹ sloŹ „Vilniaus Kraštas”, što znača Wilensčyna, a dasloŹna — Wilenski kraj. Sud redaktara apraŹdaŹ. Prysud Źžo ŹwajšoŹ u zakonnuju siŹu. Sprawa heta nastolki cikawaja, što za hazetaj „Vilniaus Rytujus” (Nr. 87, art. „Byla del žodžiu „Vilniaus Kraštas”) padajom ab jej nastupnoje.

„Sioleta 13 studnia Ź Wilenskaje Haradzkoje Starastwa byli zaprošani redaktary wilenskich litoŹskich hazet („Vilniaus Rytujus”, „Jaunimo Draugo”, „Viln. Aušros”, „Viln. Žodžio” i „Gedimino Pilies”), jakim bylo zajaŹlena, kab u uspomenienych hazetach bolš nia byli Źžywanyja slova: „Nepriklausomoji Lietuva” (Niezaležnaja Litwa) i „Vilniaus Kraštas” (Wilensčyna). Adnačasna bylo padčyrknuta, što za Źžywańnie hetych sloŹ hazety buduč kanfiskawanyja.

Pašla hetaha zahadam Haradzkoja Starastwa m. Wilni byŹ skanfikawany za slova „Vilniaus Kraštas”, numer žurnalu „Lietuviškas Baras”, jak wyjšaŹ u miesiacy lutym. Sprawa byla pieradana Ź prakuraturu i Źrešcie 27 žniŹnia sioleta daručana Haradzkomu Sudu Wilni dzieła razhladu. Sprawa byla adložana na drugi termin, kab Sud moh pasluhač dumki eksperta, ci polskoje slova „Wileńszczyzna” jošc tym samym, što palitoŹsku „Vilniaus Kraštas”.

9 kastryčnika sioleta sprawa byla wyrašana. Na Sudzie byŹ pračytany akt abwinawačaišnia, u jakim hawarylasia, što M. Kražlysa abwinawačawajecca Ź tym, što budučy redaktaram „Liet. Baro”, u hetym žurnale ŹžyŹ sloŹ „Vilniaus Kraštas” i što heta jošc niazhodnym z praŹdaj i moža wyklikač niespakoj, bo slova „Vilniaus Kraštas” dasloŹna značac: „Wilenski kraj”, jak moža razumieč, jak čašc LitoŹskaj Respubliki.

Abwinawačany M. Kražlysa da winy nia pryznašla, wyrašajučy, što slova „Vilniaus kraštas” aznačajuc papolsku slova „Wileńszczyzna”, a nie „Kraj Wileński”, jak heta tumača Wilenskaje Starastwa i dzieła hetaha — pawodle jaho dumki — Źžywańnie sloŹ: „Wileńszczyzna” i „Vilniaus kraštas” nia jošc prastupnym.

Hetuju sprawu dalej wyrašiaŹ pryslažny pierawodčyk Z. Liogis. Jon wytumačyŹ, što skaz „Vilniaus kraštas”, pierawiedziŹ slova Ź slowana polskuju mowu, byŹ-by: „Kraj Wileński”, ale skaz „Kraj Wileński” buduč lituanizmam — šlepa pierałożanyja slova: „vilniaus kraštas”. Skaz „Vilniaus kraštas” naleža pieražyč na polskuju mowu slovam „Wileńszczyzna”. Jnakš i byč nia moža. Kali-b slova „Wileńszczyzna” bylo pierawiedziŹna na litoŹskuju mowu slovam „Vilniša”, to heta bylo-b polonizmam i nie adkazwala-b duchu litoŹskaj mowy.

Źrešcie Sud red. M. Kražlysa apraŹdaŹ. Takim čynam LitoŹcy mohuč Źžo swabodna Źžywač sloŹ „Vilniaus kraštas”.

B. C.

Pamior I. Dašynski

U subotu 31.X. siol. pamior Ihnat Dašynski, mejučy 70 hadoŹ žyčla. Z niabožčykam pajšoŹ u mahilu, blassumniŹna, najbolšy pawadyr polskaha rabotnickaha ruchu za apošnja 70 hadoŹ. Polskaja Partija Socjalistyčnaja straciŹa šmierciaj Dašynskaha adnaho z swaich pieradawych twarcoŹ i pawadyroŹ, a tak-ža najlepšych pramoŹcaŹ staroj hwardyi.

Adnosna nacyjanalnych mienšaš-

ciaŹ u Polščy, u tym liku i bielarusoŹ, Dašynski, nažaŹ, nieadnojčy minaušla z pisanaj prahramaj socyjalizmu: Dašynski byŹ klasyčnym predstavnikom tych polskich socyjalistych, jakija Ź nacyjanalnych pahladach zbližajuca da polskaj endecyi.

I. Dašynski — heta stary duchowy pawadyr PPS i zaŹziaty baračbit za wyzwaleńnie Polščy.

Wybary prezidenta Ź Zluč. Št. Ameryki

U hetym tydni adbylisia Ź Zl. Št. Ameryki wybary prezidenta. Na prezidenta vybrany dasiulešni prezident, wiedamy reformatar haspadarčaha i hramadzka žyčla, demokrat Rosvelt. Najbolšym konkurentam na wybarach dla Rosvelta byŹ kandydat London. Adnak Rosvelt atrymaŹ wialikuju bolšašc hałasoŹ — 25 milionaŹ — i hetak pieramoh Londona.

Pieramoha na wybarach Rosvelta — heta pieramoha demokracyi.

Pieramoha demokracyi Ź Amerycy maje wialikaje značeenie dla demokracyi i Ź Europe.

Z pryčyny pieramohi Rosvelta Ź amerykanskich hazetach pajawilisia dahadki, što dalej buduč rabič u Zl. Št. Ameryki nanowa vybrany prezident. Jany dahadwajucca, što Rosvelt pawlaždzie palityku abnižeńnia myta, kab hetkim sposabam ustabilizawač waluty i wiernucca da normalnaha mižnarodnaha handlu.

Zbrojny mir Musoliniaha

Nadowiačy Musolini — fašystaŹki dyktatar Itali skazaŹ publična mowu ab mižnarodnych sprawach.

U swajej pramowie Musolini siŹlišla dakazač, što treba pierastač ab razbrajeńni i zabiašpiečaišni ahulnaha miru j hawaryč. Ahulnaha zabiašpiečaišnia miru nikoli nia bylo, niamsa i nikoli niabuduč — čwierdziŹ Musolini.

Liha NarodaŹ ahrańičyŹlasia teoretyčnymi formami i tolki; z joj nia treba Źžo ličycca; jana abo radykalna zreformujecca abo zhinie.

Adnosna Francyi Musolini zajaŹwiŹ, što Italija naŹadziŹla z joj parazumieńnie, ale Źčasčie Francyi Ź prociŹitaljanskich sankcyjach, kali Musolini padbiwaŹ Abisyniju, ačaŹadziŹla Italiju da Francyi; Šwajcaryja tady stajala tak-ža prociŹ Italii. Zatoje wielmi cjoŹla prahawaryŹ Musolini da AŹstryi, Madžarščyny, Niamieččyny i Anhlii.

Adnosna baŹšawikoŹ Musolini wykazaŹlasia rašuča prociŹ. Italjanski mir — kazaŹ Musolini — musič byč zbrojny na sušy, na mory i Ź pawietry.

Roznyja wiestki

Z HAZET.

„Niezdarowyja nastroi”. Pad hetkim zahaŹoŹkam „Русский Голос” rasiejskaja hazeta, što wychodziŹ u Lwowie, narakaje na baŹšawikoŹ za nacyjanalnuju palityku, jakoj jany (baŹšawiki) padziŹlali i dalej dzielač „jedniju niedzielimuju Rossiju” na nacyjanalnyja respubliki i aŹtonomii. U hetych narakaišniach „Русский Голос” dachodziŹ aŹ da takich absurdalnych wywadaŹ, što byccam baŹšawiki tolki dzieła taho, kab aslaŹbič Rasieju, pawtarylli nacyjanalnyja respubliki, bo Źsle narody SSSR nasuproč separatyščnaja baŹšawickaj palityki imknucca da rasiejskaj kultury i chočuc stacca rasiejcam. Adnosna bielarusaŹ i ukraŹnaŹ „Pyc. Гол.” nia stydojecca i takich sloŹ: „Sam instykt samaabarony padkazwaje bielarusam i ukraincam prawilny šlach. Pawodle wiestak, atrymanyh z Rasiei, jany (bielaru-

sy i ukraŹnacy) tymbolš imknucca da rasiejskaha jazyka i rasiejskaj kultury, kali sawieckaja Źlada namahajecca pryščaplic im nacyjanalny separatyzm”.

U palemiku z hetkimi absurdalnymi čwierdžaišniemi Źwachodzič niamsa nijakaje patreby, bo dawoŹli buduč zacytawac napiseńne ab hetaj sprawie Ź hazecie „Słowo”, jakaja padaje za maskoŹskaj hazetaj „Известия” hetkija fakty: bielaruski premjer HaŹadzied, apiswajučy Ź „Известиях” sprawy Sawieckaj Bielarusi, ščwiardžaje, što bielaruskija nacyjanalistyčnyja elementy nia zusim žlikwidawonyja i nia možna dumač, što ichniaja teoryja nia buduč paŹtaracca, a ukraŹniski premjer Lubčenska Ź „Правде” atakuje ukraŹniski nacyjanalizm jašče wastrej za HaŹadzieda.

Niamieckija nac.-socyjalisty ab sabie i biel. nac.-socyjalisty ab ich. Nadowiačy Ź Berlinie na schodzič

дэнчыйная; аўтары падыходзяць да паасобных маэнтаŹ i зьявiшчаŹ з боку гледжаньня працoŹных масаŹ i iмкнуща падчыркнущ аснаŹныя, паводле iх, пружыны i жаролы Źсiх быŹшых i сучасных падзеяŹ. Трэба помнiць, што такая гісторыя будзе толькi зразумелаŹ i блiзкаŹ чытачу. Украiнскаму селянiну трэба насьвятлiць i прыблiзiць эпоху Багдана Хмелнiцкага, трэба накiнуць асноведз, на якой вырас сам гэтман i ягоня войны. Тады Хмелнiцкi ня будзе вусатым i пузатым панам ci казаком, якi нiчога не гаворыць сяньняшнiму чалавеку.

Мае быць, мяркуючы аб паясьнененьi вельмi яшчэ няўдаŹных падзеяŹ, вялiка частка кнiжак прысьвечана i рэвалюцый i Расей i змаганьням украiнскiм за незалежнасьць. Вельмi i вельмi патрэбныя ведамасьцi на вёсцы. Сяньня кожны прымушаны палiтыкаваць, калi ня хоча, каб яго загналi ў чужы яму стан. Дык трэба азброiць яго ў праўду, як i што было з вайною, што было з баŹшавiцкаю рэвалюцыяŹ i г.д.

Палiтычна-грамадзкiя i эканамiчныя пытаньнi займаюць шмат месца ў „Самоосвiце” — 13 кнiжак. Бяз гэтага нiякая фундаментальная праца на вёсцы немагчымая. Жывыя, цiкавыя адзiнкi хочучь ведаць, на чым яны стаяць, хочучь ўявiць тон i гармонiю (хутчэй дысгармонiю) Źсiх зрухаŹ i змаганьняŹ, сьляды каторых найбольш балюча ягд адчуваюць працoŹныя сялянска-рабoтнiцкiя гушчы.

Лiтаратуры, на наш пагляд, мала пакiнула месца рэдакцыя. Адна кнiжка на гэнным падгатаваŹчым курсе можа паказываць на рацыяналыстичную аднабокасць кiраўнiкоŹ. Чалавек жыве ня толькi розумам. Гiсторыя дзельц ня толькi на розум, а i на пачуцьцёвую старану душы чалавека. Лiтаратура ня будзе зноŹ выключна праяваŹ сэнтыменту. Аднак у лiтаратуры лягчэй прыблiзiць ужо пярoйдзеныя шляхi

народу, чымся на асноведзi якiх iншых навукаŹ. Трэба спадзявацца, што ў будучым курсе народнага унiвэрсытэту гэнным праблемам пакiнецца больш месца.

Усе iншыя аддзелы прысьвечаны бiолoгii, фiзiцлeгii i агулам прыродзе. Некалькi кнiжак разглядаюць сухiя i быццам адарваныя тэмы як матэматыка i геомэтрыя. У сапраўднасьцi яно з гэннымi прадметамi ня зусiм так. Побач са стараною практычна матэматыкi, умелы падыход да геомэтрыi, як ня трэба лепш, пакажа ў новым насыьятлeньнi змаганьне незалежнага духа адзiнкi ў iмкнeньнi да чыстае праўды.

Паасобныя кнiжкi друкуюцца ў колькасцьцi 5.000 экзэмпляраŹ. Некаторыя кнiжкi мелi па некалькi наклады. Агулам выдана 500.000 кнiжачак, з якiх толькi 150.000 асталосся на складзе. Усе iншыя разыйшлiся па вёсках, пабуджаючы i заахвочываючы чытача да лепшага разумнейшага жыцьця.

Працягам i зьявiшчeньнем пачатае працы, як я ўжо казаŹ, будзе «народны унiвэрсытэт „Самоосвiты.” Гэны вышэйшы курс патрывае 4—5 гадоŹ. Вышэйшы курсманiцца разгарнуць працу ўшыркi i ўглыбкi. Памiж аддзеламi будзе ўвeдзeна фiлeзoфiя, з думкаю паказаць аснову сьветапагляду фiлeзoфiяŹ ды паясьнiць класыфiкацыю аддзельных галiнаŹ фiлeзoфiчных — этыкi, лeгiкi, псыхолeгii i г.д.

У аддзеле лiтаратуры будзе разгорнута лiтаратура украiнская i заходня-эўрапэйская. Асобна будзе разгледжана псыхолeгiя i тэхнiка лiтаратурнага творства. Гiсторыя шырэi i глыбей ўвадзе ў калiны, якiмi йшоŹ народ у мiнуўшчыне. Адначасна грамадзка-палiтычныя i эканамiчныя навукi будуць далей выкладацца для падгатаŹленага ўжо чытача.

З прыродаведы будзе ўвeдзены новы прадмет — геаграфiя Украiны з эканамiчнаю геаграфiяю. Будзе новы аддзел — мастацтва. Прысутнасьць гэннага аддзелу зусiм зразумелая. Можна шкадаваць, што ня было мастацтва за-кранута ў дасюлешнiм курсе.

У канцы яшчэ адна дзялянка дасюль не разгорнутая — аддзел практычных навукаŹ: аб хатнiм гаспадарстве, электрычнасьцi i хатнiх патрэбах з галiны электрычнасьцi i г.д.

Аб правiльнасьцi падыходу рэдакцыi, бяручы прыныпова, да жыцьця гаворыць мiж iншым факт зацiкаўленьня кнiжкамi далёка за межамi этнографiчнае Украiны. Др. Стахiв, паказываючы на карце прастордзейнасьцi ci кантакту выдавецтва, зьявiнуŹ нашу ўвагу на Наваградчыну, Пастаўшчыну а на т i на далёкую Дзiсьнeншчыну, дзе ёсьць падпiшчыкi „Самоосвiты.” Вельмi характэрныя словы, тых нiкому з нас няведамых адзiнак, да рэдакцыi, у якiх поўна прагi новага слова, дзе яны (пiшуць пабеларуску) саромлiва прызнаюцца, што беларускi цэнтр у Вiльнi нiчога такога дагэтуль не наладзiў, а яны хочучь прасьвяцiцца, ахватней будуць карыстаць з украiнскiх жаролаŹ чымся з польскiх.

Гэта паказальнiк на дасьпeшную ўжо патрэбу такога працы на нашым грунце. Гэта паказальнiк, што цэнтр не насыьвае за патрэбамi вёскi. Ня буду казаць, якая небясьпека для нармальнае народнае адраджэньскае працы, калi нiзы пакiдаюць ззаду сваiх павадчыроŹ. Прыклад „Самоосвiты” Львоўскае хай нас скране да сапраўды творчае працы. Гэнная праца дасьць магчымасьць дагаварыцца людзям розных паглядаŹ памiж намi.

